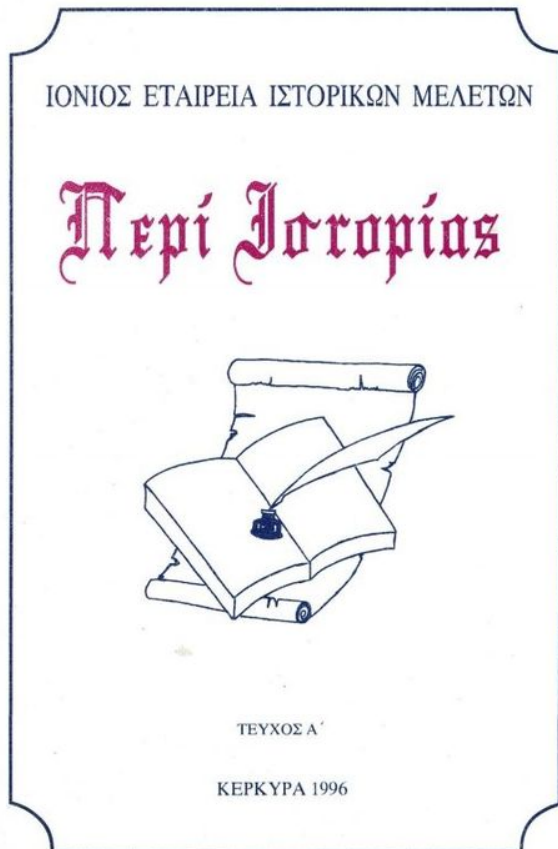

Peri Istorias

Vol 1 (1996)

Οι Καθολικές ιεραποστολές και οι Σέρρες κατά το 19ο αιώνα

Γιώργος Κουτσακιώτης

doi: [10.12681/p.i.24725](https://doi.org/10.12681/p.i.24725)

To cite this article:

Κουτσακιώτης Γ. (2020). Οι Καθολικές ιεραποστολές και οι Σέρρες κατά το 19ο αιώνα. *Peri Istorias*, 1, 15–26.
<https://doi.org/10.12681/p.i.24725>

Οι καθολικές ιεραποστολές και οι Σέρρες κατά το 19ο αιώνα.

Γιώργου Κουτσακιώτη*

Η οικονομική σημασία της περιοχής των Σερρών δεν άργησε να προκαλέσει το ενδιαφέρον των Ευρωπαίων. Ήδη από τις πρώτες δεκαετίες του 17ου αιώνα φαίνεται ότι υπάρχουν εμπορικές σχέσεις της περιοχής με τους "Φράγκους", σύμφωνα με μια αναφορά της χρονογραφίας του Παπασυναδινού¹. Με την πάροδο των χρόνων η ενδυνάμωση των σχέσεων αυτών οδήγησε και στην πόλη των Σερρών. Ωστόσο δύσκολα μπορούμε να οριοθετήσουμε χρονικά αυτήν την εγκατάσταση .

Πάντως το 1796 τριακόσιοι με τετρακόσιοι εμπορικοί πράκτορες διαφόρων εθνών, από τους οποίους οι περισσότεροι είναι Γερμανοί, αποτελούν μέρος του πληθυσμού της πόλης, όπως μας πληροφορεί ένα υπόμνημα του Γάλλου προξένου της Θεσσαλονίκης F. Beaujour για το εμπόριο του βαμβακιού². Θα μπορούσαμε λοιπόν να πούμε ότι ήδη από τα τέλη του 18ου αιώνα συναντούμε Ευρωπαίους εγκατεστημένους στις

* Ο Γιώργος Κουτσακιώτης είναι απόφοιτος του Τμήματος Ιστορίας του Ιονίου Πανεπιστημίου.

1. Γ. Καφατζής, *Η Σερραϊκή Χρονογραφία του Παπασυναδινού*, Θεσσαλονίκη 1989, σελ. 42, όπου και το σχετικό χωρίο της Χρονογραφίας: "Τω αυτό χρόνω 1623, εκρέμασεν ο Μεχεμέτ Γιαλατζής τον Αδάμη του Καραπάπα τον υιόν από την Πρηβίστα, άδικα τον άθλιον, εις το πανηγύρι του Αγίου Δημητρίου εις τον Χάνδακα. Έδωσεν μερικόν Τούρκων, άσπρα και εψευδομαρτύρησαν το πώς δίδει σιτάρι στους Φράγκους και πως εύρισεν την πίστη του Μεχεμέτ γιαζατζή".

2. Το υπόμνημα αυτό δημοσιεύεται από τον κ. Βακαλόπουλο στη μελέτη του "Το εμπόριο της Θεσσαλονίκης 1796-1840 (Σύμφωνα με ανέκδοτες εκθέσεις Ευρωπαίων προξένων)", *Μακεδονικά*, 16 (1976) και συγκεκριμένα στις σελ. 85 -91. Η σχετική με την πληθυσμιακή σύσταση είναι η εξής: "Elle (Cerrés) est aujourd' hui repeuplée de 35 mille habitants. Dans cette population, on compte 15 mille Turks, autant que Grecs, trois mille juifs, mille à douze cents Arméniens, et trois à quatre cents Facteurs de différents nations, dont la plupart sont Allemands".

Σέρρες και συνεπώς από την εποχή αυτή υπήρχε στην πόλη μια μικρή παροικία³. Οι καθολικοί των Σερρών βρίσκονταν στη δικαιοδοσία του εφημέριου της καθολικής ενορίας της Θεσσαλονίκης⁴. Την ενορία αυτή διηύθυνε ως το 1773 η ιεραποστολή των Ιησουϊτών της Θεσσαλονίκης, η οποία ιδρύθηκε το 1706 από τον πατέρα F.Braconier⁵. Μετά την κατάργηση του τάγματος των Ιησουϊτών το 1773 από τον Κλήμεντα ΙΔ' η διεύθυνση της ενορίας της Θεσσαλονίκης περιήλθε το 1783 στους ιερείς της Ιεραποστολής ή Λαζαριστές, όπως ονομάστηκαν από το κέντρο του τάγματος, τη μονή του Αγίου Λαζάρου στο Παρίσι⁶. Με τη διεύθυνση της καθολικής ενορίας οι Λαζαριστές της Θεσσαλονίκης αναλαμβάνουν και την εξυπηρέτηση των ολιγάριθμων καθολικών, κυρίως εμπόρων και διπλωματών, εγκατεστημένων στις πόλεις των γύρων περιοχών. Το έργο αυτό επιτελείται με τις επισκέψεις των ιερέων της Ιεραποστολής σ'αυτές τις περιοχές, όπου

3. Στη διαπίστωση αυτή οδηγούμαστε και από άλλες αναφορές των ευρωπαϊκών προξενικών εγγράφων, όπως για παράδειγμα το έγγραφο με αριθμό 1288 του καταλόγου της αλληλογραφίας των Γάλλων προξένων Θεσσαλονίκης και Καβάλας: N.G.Svoronos, *Salonique et Kavala (1686-1972), Inventaires des correspondances des Consuls de France au Levant consentés aux archives nationales*, Paris 1951. Το συγκεκριμένο έγγραφο αναφέρει έναν έμπορο των Σερρών Stefanelli.

4. Η δικαιοδοσία του καθολικού εφημέριου Θεσσαλονίκης εκτεινόταν στους καθολικούς γενικά της περιοχής της Μακεδονίας, όπως επίσης και σε αυτούς της Θεσσαλίας και εν μέρει της Θράκης. Οι ολιγάριθμοι καθολικοί των παραπάνω περιοχών βρίσκονταν τον 19ο αιώνα κυρίως στις εξής πόλεις: Μοναστήρι, Βόλο, Καβάλα, Σέρρες, Λάρισα, Ξάνθη, Δράμα, Γιαννιτσά, Έδεσσα, Κομοτηνή, Τρίκαλα. Επίσης η εκμετάλλευση των ορυχείων της Χαλκιδικής υπήρξε η αιτία της εγκατάστασης μερικών καθολικών στην περιοχή αυτή. Βλ. την αδημοσίευτη μελέτη του A.Droulez, *Histoire de la mission Lazariste de Thessalonique 1783-1945*, Istanbul 1945, σελ.32. Η μελέτη αυτή βρίσκεται στο αρχείο της Μονής Λαζαριστών της Θεσσαλονίκης. Βλ. επίσης Lettre de M.Bonneti à M. Permatin, *Annales de la Congrégation de la Mission ou recueil de lettres edificantes écrites par les Prêtres de cette Congrégation et par les Filles de la Charité paraissant tous les trois mois*, 41(1876), σελ. 106.

5. Y.-J. Dumon. "Το μητρώον Βαπτίσεων της Καθολικής Εκκλησίας Θεσσαλονίκης (1702-1727)", *Μακεδονικά*, 11 (1971), σελ. 43 - 44. Βλ. επίσης Χ. Κ. Παπαστάθης, "Η θεμελίωση του πρώτου καθολικού ναού της Θεσσαλονίκης", *Μακεδονικά*, 14 (1974), σελ. 395 - 6. Για την ίδρυση της ιεραποστολής αυτής διεξοδικά βλ. B. Henrion, *Histoire générale des missions catholiques depuis le xiii siècle jusqu'à nos jours*, τ.2, Paris 1847, σελ. 267 - 8 και M.N. Ρούσσοσ - Μπλιδώνης, *Ιησουίτες στον ελληνικό χώρο (1560 -1915)*, Αθήνα 1991, σελ. 265 -7.

6. A. Droulez, *Histoire...*, ό.π., σελ. 11 - 13 βλ. επίσης M.N.Ρούσσοσ - Μπλιδώνης, *Ιησουίτες...*, ό.π., σελ. 299 - 301, 362 και Α. Ε. Βακαλόπουλος, *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού, Τουρκοκρατία 1669 -1812. Η οικονομική άνοδος και ο φωτισμός του Γένους*, τ. 4, Θεσσαλονίκη 1973, σελ. 128.

δεν υπήρχε καθολικός κλήρος, συνεχίζοντας έτσι την "κινητή αποστολή" των Ιησουϊτών, όπως οι προκάτοχοί τους ονόμαζαν τις επισκέψεις αυτές⁷. Όμως η εκτεταμένη δικαιοδοσία του καθολικού εφημέριου Θεσσαλονίκης φαίνεται ότι δεν επέτρεπε τις συχνές επισκέψεις ιεραποστόλων στους ίδιους τόπους. Χαρακτηριστική είναι η διαπίστωση του Λαζαριστή εφημέριου Θεσσαλονίκης A. Bonetti ότι η έκταση της ενορίας του υπερβαίνει εκείνη των τριών επισκοπών στη Γαλλία⁸. Έτσι μερικές φορές το χρονικό διάστημα ανάμεσα σε δυο επισκέψεις στην ίδια περιοχή είναι αρκετά μεγάλο, για παράδειγμα, όταν ο π. J. Lervaves επισκέφθηκε τους καθολικούς του Βόλου το 1853. Η προηγούμενη επίσκεψη μισσιοναρίου στην πόλη αυτή είχε γίνει πριν από τριάντα χρόνια⁹.

Στην περίπτωση της καθολικής παροικίας των Σερρών η παλαιότερη γνωστή επίσκεψη ιεραποστόλου είναι αυτή του Λαζαριστή εφημέριου Θεσσαλονίκης Joseph Lervaves, η οποία πραγματοποιήθηκε το Μάη του 1852 κατά την επιστροφή του από την Καβάλα¹⁰. Ο π. J. Lervaves γράφοντας για το ταξίδι του στις Σέρρες δε σημειώνει τον αριθμό των καθολικών της πόλης, αλλά αναφέρει απλά την ύπαρξη μερικών υπονοώντας το μικρό αριθμό τους¹¹. Πράγματι την εποχή εκείνη η καθολική παροικία των Σερρών ήταν ολιγομελής λαμβάνοντας υπόψη ένα χειρόγραφο του Άγγλου πρόξενου Θεσσαλονίκης C. Blunt, σύμφωνα με το οποίο το 1839 διέμεναν στην πόλη 36 Ευρωπαίοι ("*Franks*")¹². Τα επόμενα χρόνια και συγκεκριμένα ως το 1888 πιθανώς οι Σέρρες δε δέχτηκαν την επίσκεψη άλλου μισσιοναρίου, αν

7. Μ. Ν. Ρούσσοσ - Μηλιδώνης, *Ιησουΐτες...*, ό.π., σελ. 258. Βλ. επίσης του ίδιου "Αποστολή των Πατέρων Ιησουϊτών στη Μακεδονία κατά το 17ο και 18ο αιώνα", *Σύγχρονα θέματα*, 69 (Ιανουάριος - Μάρτιος 1989), σελ. 10 - 12.

8. "L' étendue topographique de notre paroisse dépasse celle de trois diocèses de France". Βλ. Lettre de M. Bonetti, *Annales de la Congrégation de la Mission*, 41(1876), σελ. 106.

9. Lettre de M. Turrogues, Missionnaire apostolique à Salonique, à M. Salvayare, Procureur-Général à Paris, *Annales de la Congrégation de la Mission*, ou recueil de lettres edificantes écrites par les Prêtres de cette Congrégation employés dans les Missions étrangères, 18 (1853), σελ. 353. Βλ. επίσης A. Droulez, *Histoire* 33.

10. Lettre de M. Lervaves, Supérieur de la Mission de Salonique, à M. Etienne, Supérieur - Général à Paris, *Annales de la Congrégation de la Mission* (στο εξής ACM), 18 (1853), σελ. 349. Βλ. επίσης A. Droulez, *Histoire...*, ό.π., σελ. 33.

11. "Ensuite je me dirigeai sur Cerrès, ville habitée aussi par quelques - uns des notres". Βλ. Lettre de M. Lervaves, ACM, 18 (1853), σελ. 349.

12. Κ. Βακαλόπουλος, *Εμπόριο της Θεσσαλονίκης...*, ό.π., σελ. 112 - 113. Το χειρόγραφο αυτό δημοσιεύεται στις σελ. 150 - 3.

πιστέψουμε τη σχετική αναφορά του Λαζαριστή π. C. Hypert. Κατά την περιγραφή του ταξιδιού του στις Σέρρες το 1888 ο π. C. Hypert διαπιστώνει ότι προηγούμενη εμφάνιση λατίνου ιερέα στην πόλη έγινε πριν από σαράντα με πενήντα χρόνια¹³. Όμως ήδη από το 1887 σημειώνεται μια αλλαγή στην εξυπηρέτηση των καθολικών στις περιοχές ανατολικά της Θεσσαλονίκης. Για την αλλαγή αυτή στάθηκε αφορμή η από της 13 Οκτωβρίου 1887 εγκατάσταση του ιερέα της Ιεραποστολής π. C. Hypert στην Καβάλα. Τούτο το γεγονός έγινε η αρχή για την ίδρυση μιας ιεραποστολής η οποία έμελλε να έχει διάρκεια ζωής περίπου ενός αιώνα¹⁴. Κύριο έργο της ιεραποστολής της Καβάλας θα αποτελέσει η προσφορά υπηρεσιών στους καθολικούς και των γύρω περιοχών¹⁵. Μερικές φορές μάλιστα οι περιοχές αυτές βρίσκονται σε μεγάλη απόσταση από την έδρα της ιεραποστολής, όπως το χωριό Μαχαλάς της Χαλκιδικής, το οποίο ο π. C. Hypert επισκέφθηκε το 1892¹⁶.

Μετά το 1887 λοιπόν οι Λαζαριστές της Καβάλας ανταποκρίνονται στις πνευματικές ανάγκες της καθολικής παροικίας των Σερρών, που το 1888 αριθμούσε 22 μέλη¹⁷. Η δημιουργία της νέας ιεραποστολής επιτρέπει τις συχνές επισκέψεις μισσιοναρίων στις Σέρρες. Ενδεικτικά σημειώνουμε ότι στο διάστημα των ετών 1888 - 92 ο π. Casimir Hypert, σύμφωνα με τις αναφορές του στις δημοσιευμένες επιστολές του, έκανε τέσσερις φορές "το μακρύ και επικίνδυνο ταξίδι από την Καβάλα στις Σέρρες"¹⁸. Βέβαια οι

13. Lettre de M. Hypert, prêtre de la Mission, à M. Fiat, Supérieur général, ACM 54 (1889), σελ. 89. Βλ. επίσης Γ. Κουτζακιώτης, "Ένα ταξίδι στις Σέρρες το Μάη του 1888 (Ο καθολικός ιερέας της Καβάλας επισκέπτεται την πόλη)", *Σεραϊκά Ανάλεκτα*, 1 (1992), σελ. 108, 113.

14. Lettre de M. Hypert, prêtre de la Mission, à M. Fiat, Supérieur général, ACM 53 (1888), σελ. 570 - 574, όπου ιδρυτής της ιεραποστολής της Καβάλας διηγείται με πολλές λεπτομέρειες τα σχετικά γεγονότα. Βλ. επίσης Α. Droulez, *Histoire... ό.π.*, σελ. 58 - 9, 69, 88. Ο τελευταίος εγκατεστημένος στην Καβάλα Λαζαριστής υπήρξε ο π. Ε. Βουτσίνος από τη Σύρο, ο οποίος υπηρέτησε τους καθολικούς της περιοχής ως το τέλος της ζωής του (1981).

15. Rapport sur les mission par M. Bettembourg, Procureur Général de la Congrégation, ACM, 59 (1894), σελ. 335.

16. Lettre de M. Hypert, prêtre de la mission, à M. Fiat, Supérieur général, ACM, 58 (1893), σελ. 213 - 5.

17. Lettre de M. Hypert, ACM, 54 (1889), σελ. 89. Βλ. επίσης Γ. Κουτζακιώτης, *Ταξίδι στις Σέρρες... ό.π.*, σελ. 109, 113.

18. Ο π. C. Hypert πραγματοποίησε επισκέψεις στις Σέρρες το Μάη του 1888, τον Ιανουάριο και το Φεβρουάριο του 1889 και τον Απρίλη του 1890. Οι σχετικές αναφορές του ιερέα βρίσκονται στις δημοσιευμένες επιστολές του στα Annales de la Congrégation

Λαζαριστές της Καβάλας δεν πραγματοποιούν συχνές επισκέψεις μόνο στις Σέρρες αλλά σε όλη την περιοχή που υπηρετούν, παρόλο που ο π. C. Hypert παρατηρεί ότι η ιεραποστολή τους είναι τόσο μεγάλη σε έκταση όσο ένας νομός της Γαλλίας¹⁹. Έτσι η συχνή παρουσία της ιεραποστολής της Καβάλας στις γύρω περιοχές δικαιολογεί τη διαπίστωση του ιδρυτή της ότι η ιεραποστολή του είναι ήδη γνωστή από τις όχθες του Στρυμόνα έως πέρα από τα όρια της Θράκης²⁰. Γνωρίζοντας την ύπαρξη της ιεραποστολής οι καθολικοί της περιοχής, όταν είχαν ανάγκη ενός ιερέα, καλούσαν τους Λαζαριστές της Καβάλας με γράμμα ή με τηλεγράφημα²¹. Μερικές φορές οι καθολικοί αυτοί φαίνεται πως λειτουργούσαν συλλογικά, ως κοινότητα, προκειμένου να καλέσουν ένα μισσιονάριο, όπως στην περίπτωση της καθολικής παροικίας των Σερρών, που τον Ιανουάριο του 1889 κάλεσε τον π. C. Hypert στην πόλη για την εξομολόγηση και την μετάληψη ενός ασθενή, μάλιστα εν αγνοία του ασθενή²². Οι ιερείς της Ιεραποστολής ανταποκρινόμενοι στις ανάγκες του ποιμνίου τους επωφελούνταν αρκετά του χρόνου παραμονής τους σε έναν τόπο. Χαρακτηριστικά αναφέρουμε το ταξίδι του π. C. Hypert στις Σέρρες το Φεβρουάριο του 1889 για την τέλεση μιας κηδείας, μετά από την οποία αυτός ο ιερέας διέθεσε τον ελάχιστο ελεύθερο χρόνο του στην εξομολόγηση μερικών ενηλίκων και παιδιών²³. Άλλες φορές πάλι τα ταξίδια των

de la Mission και συγκεκριμένα σε αυτές των τόμων 54 (1889), σελ.84 - 9 και 398 - 403, και 56 (1891) σελ. 387 - 91. Στη σελ. 398 του τόμου 54 (1889) ο ιερέας χαρακτηρίζει το ταξίδι στις Σέρρες μακρύ και επικίνδυνο ("Le voyage long et périlleux de Cavala à Serrès"). Πιθανώς ο χαρακτηρισμός αυτός αποτελεί συνέχεια των σχολίων του μισσιοναρίου κατά την πρώτη επίσκεψή του στην πόλη για την ανεξέλεγκτη δράση των ληστών της περιοχής. Βλ. σελ.84 και 89 του τόμου 54 (1889) και σελ. 106, 109, 111 και 114 του άρθρου μας στα *Σερραϊκά Ανάλεκτα*, 1(1992). Για την ένταση της ληστρικής δραστηριότητας που παρατηρείται στα τέλη του 19ου αιώνα στην περιοχή των Σερρών και γενικά στη Μακεδονία βλ. Κ.Α. Βακαλόπουλος, "Μορφές ληστρικής δραστηριότητας στη Μακεδονία μετά την επανάσταση του 1878 (Διαπιστώσεις και συμπεράσματα από τη μελέτη αρχαικών πηγών)", *Βαλκανικά Σύμμεικτα*, 2 (1983).

19. "Notre mission est aussi grande en étendue qu' un département de France". Βλ. *Lettre de M.Hypert*, ACM, 58 (1893), σελ. 215.

20. "Notre mission est déjà connue des rives de la Strumitza jusqu' au delà des confins de la Thrace". Βλ. *Lettre de M.Hypert*, prêtre de la Mission, à M.Fiat, Supérieur général, ACM, 54 (1889), σελ. 398.

21. *Στ. ιδ.*

22. *Στ. ιδ.*

23. *Στ. ιδ.*

μισσιοναρίων ελάμβαναν τη μορφή περιοδειών, όπως εκείνο του π. C. Hypert τον Απρίλη του 1890 στη Δράμα και στις Σέρρες²⁴.

Οι πολλές αναφορές μας στο πρόσωπο του π. C. Hypert δεν είναι τυχαίες, αφού ο ιερέας αυτός είναι ο μόνος Λαζαριστής της Καβάλας του 19ου αιώνα, του οποίου επιστολές δημοσιεύτηκαν στα χρονικά του Τάγματος της Ιεραποστολής και μέσα από τούτα τα κείμενα μπορούμε να αντιληφθούμε τον τρόπο καθολικής εξυπηρέτησης των καθολικών παροικιών της περιοχής, επομένως και των Σερρών, κατά τα τέλη του προηγούμενου αιώνα. Οι επιστολές αυτές όμως δεν αναφέρονται μόνο στη σχέση της Ιεραποστολής της Καβάλας με το ποιμνιό της, αλλά μας δίνουν και πολλές άλλες ενδιαφέρουσες πληροφορίες²⁵. Άλλωστε η δράση μιας ιεραποστολής σε μια περιοχή δεν περιορίζεται μόνο στη σχέση της με τους πιστούς της.

Μια άλλη πλευρά λοιπόν της παρουσίας των ιερέων της Ιεραποστολής στις Σέρρες είναι και η σχέση τους με τους ορθόδοξους. Τη σχέση αυτή ο π. C. Hypert μας τη χαρακτηρίζει αρμονική. Ενδεικτική της αρμονίας είναι η ανταλλαγή επισκέψεων της ιεραποστολής της Καβάλας με το Μητροπολίτη των Σερρών, η οποία, κατά το Λαζαριστή ιερέα, καταρρίπτει πολλές προκαταλήψεις για τον καθολικό κλήρο και στο εξής οι ορθόδοξοι δεν τους αντιμετωπίζουν με τόση δυσπιστία. Αντίθετα φθάνουν στο σημείο να τους εκτιμούν και να τους θεωρούν καλύτερους από το δικό τους κλήρο²⁶.

Εξάιρεση αποτελεί ένα γεγονός στις 12 Φεβρουαρίου 1889 κατά την επίσκεψη του π. C. Hypert στις Σέρρες για την τέλεση μιας κηδείας, όπου παρίσταντο οι αντιπρόσωποι των διαφόρων ευρωπαϊκών κυβερνήσεων και πλήθος κόσμου²⁷. Τότε, σύμφωνα με τον καθολικό ιερέα, οι ορθόδοξοι

24. Lettre de M.Hypert, prêtre de la mission, à M.Fiat, Supérieur général, ACM, 56 (1891), σελ. 987 - 8.

25. Για τα κείμενα αυτά βλ. και στο άρθρο του γράφοντος στα *Σερραϊκά Ανάλεκτα*, 1 (1992).

26. Lettre de M. Hypert, ACM, 53 (1888), σελ. 573 και (1891), σελ. 389.

27. Το 1889 υπήρχαν στις Σέρρες προξενικοί αντιπρόσωποι της Αυστρίας, της Γαλλίας, της Ρωσίας και της Πρωσίας βλ. Κ. Βακαλόπουλος, *Εμπόριο της Θεσσαλονίκης*, σελ. 113, 153. Το 1855 προξενικοί πράκτορες αντιπροσωπεύουν στις Σέρρες τη Γαλλία, την Αγγλία, την Αυστρία, το Βέλγιο, την Ελλάδα, την Ιταλία και τη Ρωσία. Βλ. Κ. Α. Βακαλόπουλος, *Οικονομική λειτουργία του μακεδονικού και θρακικού χώρου στα μέσα του 19ου αιώνα στα πλαίσια του διεθνούς εμπορίου*, Θεσσαλονίκη 1980, σελ. 44 - 5. Για την αντιπροσώπευση των ευρωπαϊκών κρατών στις Σέρρες στα τέλη της δεκαετίας του 1850. Βλ. Κ. Παπαθανάση - Μουσιοπούλου, "Τα πρώτα βήματα του Υποπροξενείου Σερρών", *Σερραϊκά Χρονικά*, 8

δεν του επέτρεψαν να πραγματοποιήσει τον ενταφιασμό του νεκρού ανάμεσα στους δικούς τους, αλλά όρισαν ένα μέρος του κοιμητηρίου για τους καθολικούς. Βέβαια στη συνέχεια του παραχώρησαν την άδεια για ενταφιασμό στο ορθόδοξο κοιμητήριο, όμως ένας ιερέας αρνήθηκε να δανείσει στον π. C. Hypert τα απαραίτητα για την τελετή, τα οποία ο τελευταίος αναγκάστηκε να αγοράσει²⁸.

Για τη σχέση του με τους ορθόδοξους και Εβραίους ο π. C. Hypert ενημερώνει διεξοδικά το γενικό ηγούμενο του τάγματός του και παραλήπτη των επιστολών του, π. A. Fiat. Οι σχετικές αναφορές στα κείμενα αυτά μας επιτρέπουν να δούμε τις εντυπώσεις που σχημάτιζε ένας Ευρωπαίος της εποχής από την επαφή του με τους κατοίκους της περιοχής. Μερικές εντυπώσεις του Λαζαριστή ιερέα για τους ορθόδοξους στις Σέρρες παρουσιάσαμε στο άρθρο μας στα *Σερραϊκά Ανάλεκτα*, 1(1992), αλλά κρίνουμε ότι αξίζει να παραθέσουμε μερικές άλλες από μια επιστολή, η οποία αναφέρεται εν μέρει στις Σέρρες και γράφτηκε στις 8 Ιουνίου 1890, δηλαδή δυο μήνες μετά το ταξίδι του ιεραποστόλου στην πόλη αυτή κατά τη Μεγάλη Εβδομάδα των ορθοδόξων²⁹. Στο "Επίμετρο" του κειμένου δημοσιεύεται το σχετικό απόσπασμα στην πρωτότυπη μορφή του (θεωρούμε ότι η αναδημοσίευση ολόκληρης της επιστολής ξεφεύγει από τα πλαίσια του άρθρου αυτού). Ας δούμε λοιπόν τις εντυπώσεις του μισσιοναρίου από το Πάσχα του 1890 στις Σέρρες:

"(..). Φθάνω λοιπόν στις Σέρρες τη στιγμή που οι Έλληνες βρίσκονται στα πλαίσια της Μεγάλης Εβδομάδας. Αυτή είναι η εβδομάδα που η νηστεία τους γίνεται πιο αυστηρή. Ούτε λάδι, ούτε ψάρι, ούτε βούτυρο, ούτε αυγά, τίποτε από όλα αυτά δεν υπάρχει επάνω στο τραπέζι τους, λαχανικά βρασμένα με ψωμί και νερό, να η τροφή την Κυριακή του Πάσχα εξαιτίας προβλημάτων δυσπεψίας. Εδώ και πολύ καιρό, Κύριε και σεβασμιώτατε Πατέρα, επιθυμούσα να γνωρίσω από κοντά την τελετή που οι Έλληνες κάνουν τη Μεγάλη Παρασκευή και την οποία ονομάζουν στη γλώσσα τους "Επιτάφιο". Αυτή η τελετή δεν είναι τίποτα άλλο από μια λαμπαδοφορία που κάθε ενορία κάνει στην περιοχή της. Ο "πρώτος παπάς" (ο εφημέριος)

(1979), σελ. 234, 237, όπου όμως αναφέρεται η ύπαρξη μόνο ρωσικού και αυστριακού υποπροξενείου, εκτός του ελληνικού, καθώς και προξενικών πρακτόρων της Αγγλίας και της Γαλλίας.

28. Lettre de M. Hypert, ACM, 54 (1889), σελ. 400 - 1.

29. Lettre de M. Hypert, ACM, 56 (1891), σελ. 387 - 91.

πεννά το πρωί από τα σπίτια των ενοριτών του. Παίρνει τα ονόματα όλων των μελών του κάθε σπιτιού. Δέχεται μια ελεημοσύνη και φεύγει. Αργά τη Μεγάλη Παρασκευή οι καμπάνες χτυπούν, κάθε χριστιανός πηγαίνει στην εκκλησία της ενορίας του όπου μπαίνοντας αγοράζει ένα κερι, το οποίο προορίζεται να τιμήσει το σταυρό που οδηγεί την πομπή και να φωτίσει τα βήματά του στους δρόμους, όπου το φωταέριο δε θα ήταν πολυτέλεια. Όταν δοθεί το σήμα τα κεριά ανάβουν, ο "πρώτος παπάς" βγαίνει πρώτος από την εκκλησία, συνοδευόμενος από το ποιμνιό του. Όλες οι πόρτες σπιτιών μπροστά από τις οποίες πρέπει να περάσει ο σταυρός του Κυρίου μας είναι φωτισμένες. Ο εφημέριος σταματά, προσαγορεύει με δυνατή φωνή τα μέλη του κάθε σπιτιού, προσεύχεται για αυτά και οι παριστάμενοι ακούν κάπου κάπου ένα λυιπτερό "Κύριε Λέψον". Υπάρχει αρκετή τάξη και σιωπή, δυο πράγματα που λείπουν στους Έλληνες σε παρόμοιες τέλετες. Την ημέρα του Πάσχα των Ελλήνων, πήγα να κάνω μια επίσκεψη στον επίσκοπο ο οποίος μου επιφύλαξε πολύ καλή υποδοχή³⁰. Δεν είχαμε μια μεγάλη συνομιλία, διότι μου φαινόταν κουρασμένος από τις λειτουργίες της ημέρας και τις πολυάριθμες επισκέψεις που είναι υποχρεωμένος να δεχθεί. Φεύγοντας η Πανιερότητά του μου έδωσε, κατά τη συνήθεια, τρία κόκκινα αυγά μέσα σε ένα πανέρι που ήταν τοποθετημένο κοντά στο θρόνο του. Την επομένη, συνοδευόμενος από τέσσερις ή πέντε ιερείς, ο επίσκοπος μου ανταπέδωσε την επίσκεψη. Αλλά έμεινα έκπληκτος όταν είδα ότι αυτοί οι ιερείς έπαιζαν το ρόλο περισσότερο μιας σωματοφυλακής παρά μιας τιμητικής συνοδείας, γιατί δεν τους επιτράπηκε να έρθουν να καθίσουν κοντά στον επίσκοπό τους. Κάθισαν σε ένα διπλανό δωμάτιο περιμένοντας τον καθιερωμένο καφέ μετά από μια κουταλιά μαρμελάδα".

Στη συνέχεια της μελέτης μας θεωρούμε ενδιαφέρουσα την παράθεση ενός ακόμη αποσπάσματος, το οποίο πέρα από ότι μας μεταφέρει στις συνθήκες των ταξιδιών του προηγούμενου αιώνα, αναφέρεται κατά κάποιον

30. Στο σημείο αυτό παρατηρούμε ότι ο καθολικός ιερέας αναφέρεται σε επίσκοπο ("*évêque*") Σερρών όπως στην επιστολή της 18ης Μαΐου 1888 μας μιλά για αρχιεπίσκοπο ("*archévêque*") Σερρών. Βλ. *Lettre de M. Hypert, ACM, 54 (1889)*, σελ. 88 και *Σερραϊκά Ανάλεκτα 1 (1992)*, σελ. 108, 113. Από τον Γ' αιώνα ο Επίσκοπος Σερρών φέρει τον τίτλο του Μητροπολίτη μετά την προαγωγή της Επισκοπής των Σερρών σε Αρχιεπισκοπή και Μητρόπολη βλ. Π. Θ. Πέννας, *Ιστορία των Σερρών από της αλώσεως αυτών υπό των Τούρκων μέχρι της απελευθερώσεώς των υπό των Ελλήνων 1383 - 1913*, Αθήναι 1966, σελ. 439. Από το 1888 έως το 1892 Μητροπολίτης Σερρών ήταν ο Κωνσταντίνος Βαφείδης. Βλ. *στ. ιδ.*, σελ. 474 - 5.

τρόπο στη σχέση των ιερέων της Ιεραποστολής με τους μουσουλμάνους της περιοχής των Σερρών. Το απόσπασμα αυτό προέρχεται από την επιστολή της 28ης Φεβρουαρίου 1889 του π. C. Hypert και αποτελεί μέρος των εντυπώσεων του μισσιοναρίου από το ταξίδι του στις Σέρρες στις 12 Φεβρουαρίου του ίδιου έτους³¹ (στο Επίμετρο δημοσιεύεται το απόσπασμα στην πρωτότυπη μορφή του):

"Αναχωρώντας στις 11 του τρέχοντος από την Καβάλα, θα διανυκτερεύσω σ'ένα δερβίση, τον οποίο, γνωρίζω και ο οποίος έχει ένα Khan (πανδοχείο) στις όχθες του ποταμού της Αγγίστας³². Αμέσως οι στρατιώτες της φρουράς έρχονται να χαιρετήσουν τον "rapas efendi" και να ζητήσουν από εκεί ακόμη ένα φλυτζάνι καφέ ή ένα ποτήρι ρακί. Μετά από λίγη ξεκούραση ο δερβίσης μου παραθέτει ταπεινό δείπνο που μοιράζομαι με τον οδηγό μου.

- "Λοιπόν; μου λέει ο δερβίσης, πώς πάει η υγεία σου; Είμαι ένας παπάς Τούρκος συνέχισε, κι εσύ ένας παπάς Frenk (καθολικός), μοιάζουμε λοιπόν. Εμείς οι δερβίσιδες είμαστε ελευθεροτέκτονες, κι εσείς δεν είστε";

- "Θεός φυλάξει, αγαπητέ μου δερβίση! Αφού είσαι ένας ελευθεροτέκτονας, εξήγησέ μου λοιπόν τί σημαίνει αυτή η σπάθα μέσα στη μακριά θήκη που είναι κρεμασμένη στο τζάκι του καφενείου σου, και την οποία οι δερβίσηδες έχουν μαζί τους παντού".

- "Έχουμε πάντα μαζί μας στο ταξίδι αυτή τη σπάθα ακόμα κατ' αρχήν για να προστατευόμαστε από τα σκυλιά κι έπειτα, υπάρχει ένα τάγμα δερβίσηδων, οι οποίοι πρέπει να σφάζουν, παντού όπου τους συναντούν, τους απογόνους της οικογένειας που σκότωσε το γιο του προφήτη Ηλία".

Ο δερβίσης μου έθιξε πολλά άλλα θέματα για συζήτηση και δεν αργήσαμε να καταλάβουμε ότι αυτοί οι καημένοι δεν κατανοούν ούτε την αφοσίωση του ιερέα ούτε την ανιδιοτέλειά του. Η αρετή του ιερέα ξεπερνά τη δική τους ευφυΐα. Αφού ευχήθηκα καληνύκτα στο δερβίση μου, ετοιμάζομαι να πέσω για ύπνο σε μια ψάθα από σχοίνο, αλλά το κρύο δε με άφησε να κοιμηθώ. Αμέσως μόλις το φως της αυγής μας επέτρεψε να συνεχίσουμε το ταξίδι μας έστειλα τον οδηγό μου να φέρει τα άλογα. Αναχωρούμε και το μεσημέρι φτάνω στις Σέρρες όπου με περίμεναν ανυπόμονα".

Τελειώνοντας το άρθρο αυτό κρίναμε αναγκαίο να επισημάνουμε ότι με

31. Lettre de M. Hypert, ACM, 54 (1889), σελ. 399 - 400.

32. Πιθανώς πρόκειται για το σημείο του ποταμού Αγγίτη κοντά στο χωριό Αγγίστα.

τις επισκέψεις του π. C. Hyperl δε σταματάει η παρουσία των ιερέων της Ιεραποστολής στις Σέρρες. Οι Λαζαριστές συνεχίζουν να υπηρετούν τη μικρή καθολική παροικία των Σερρών ως τις αρχές του 20ου αιώνα, σύμφωνα με στοιχεία που μας δίνει η έρευνα του αρχείου της Ιεραποστολής της Καβάλας³³. Η έρευνα αυτή βρίσκεται σε εξέλιξη και πιστεύουμε ότι η ολοκλήρωσή της θα διευρύνει τις γνώσεις μας στο θέμα της δράσης των καθολικών ιεραποστολών στις Σέρρες.

33. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι τον Μάη του 1906 επισκέπονται τις Σέρρες και τη Δράμα οι π. P. Advenier και N. Vucino. Στις Σέρρες συναντούν περίπου 25 καθολικούς. Παρατηρούμε λοιπόν ότι ο αριθμός των καθολικών της πόλης έμεινε σταθερός από τα τέλη του προηγούμενου αιώνα.

ΕΠΙΜΕΤΡΟ

Lettres de M. HYPERT, prêtre de la Mission,
à M. FIAT, Supérieur général.

Cavalla, le 28 février 1889.

(...). Parti le 11 du courant de Cavalla, je vais coucher le soir chez un derviche que je connais et qui possède un *kban* (auberge) sur les bords de la rivière d'Angista. Aussitôt, les soldats du corps de garde viennent saluer le *papas Effendi* et demander par là même une tasse de café ou un verre d'eau-de-vie. Après quelques moments de repos, le derviche apporte mon modeste souper que je partage avec mon conducteur.

- "Eh bien! me dit le derviche, comment va ta santé?

- Elle est bonne pour le moment, lui ai-je répondu.

-Je suis un papas turc, continua-t-il, et toi un papas frenk (catholique), nous nous ressemblons donc. Nous autres derviches, nous sommes francs-maçons, et vous autres, ne l'êtes-vous pas?

- Dieu nous en préserve! mon cher derviche. Puisque tu es un franc-maçon, explique-moi donc ce que signifie ce couperet emmanché à ce long bâton qui est suspendu à la cheminée de ton café, et que les derviches portent partout avec eux.

- Nous portons toujours en voyage cette hachette, d'abord pour nous défendre des chiens; en second lieu, il y a un ordre de derviches qui doivent tuer, partout où ils les rencontrent, les descendants de la famille qui a mis à mort le fils du prophète Elie".

Mon derviche entama plusieurs autres sujets de conversation, et on ne tarda pas à s'apercevoir que ces pauvres gens ne comprennent ni le dévouement du prêtre, ni son désintéressement. La vertu du prêtre dépasse la portée de leur intelligence. Après avoir souhaité la bonne nuit à mon derviche, je me dispose à prendre un peu de sommeil sur une natte en jonc, mais le froid me tint presque toujours éveillé.

Aussitôt que l'aube du jour put permettre de continuer la route, l'ordre d'amener les chevaux est donné à mon guide; nous partons, et à midi j'arrive à Serrés, où j'étais attendu impatientement (...).

Cavalla, le 8 juin 1896.

(...). J'arrive donc à Serrés au moment où les grecs sont en pleine semaine sainte: c'est la semaine où leur abstinence devient très sévère. Ni poisson, ni huile, ni beurre, ni oeufs, rien de tout cela ne paraît sur leur table; des légumes cuits à l'eau et du pain, voilà la nourriture de nos grecs pendant la semaine sainte. Aussi les médecins et les pharmaciens travaillent-ils beaucoup le dimanche de Pâques, à cause des indigestions.

Depuis longtemps, Monsieur et très honoré Père, je désirais me rendre compte d'une cérémonie que les grecs font le vendredi saint, et qu'ils appellent dans leur langue *Epitaphion*. Cette cérémonie n'est autre chose qu'une procession aux flambeaux que chaque paroisse fait dans sa circonscription. Le "*protos papas*" (le curé) passe dès le matin dans les maisons de ses paroissiens. Il prend le nom de tous les habitants de chaque maison. Il reçoit une aumône et il s'en va. A une heure assez avancée du vendredi saint, les cloches sont mises en branle, chaque chrétien se rend à son église respective, où en entrant il achète un petit cierge destiné à honorer la croix qui est placée à la tête de la procession et à éclairer ses pas dans les rues, où le gaz ne serait pas de luxe. Au signal donné, les cierges s'allument, le "*protos papas*" sort le premier de l'église, accompagné de ses ouailles. Toutes les portes des maisons devant lesquelles doit passer la croix de Notre-Seigneur sont éclairées. Le curé s'arrête, il nomme à haute voix les personnes de chaque habitation, il prie pour elles et les assistants font entendre de temps en temps un triste *Kyrie eleison*. Il y a assez d'ordre et de silence, deux choses qui manquent ordinairement chez les grecs dans les cérémonies de ce genre.

Le jour de Pâques des grecs, je suis allé faire une visite à l'évêque, qui m'a très bien reçu. Nous n'avons pas eu une grande conversation, car il me paraissait fatigué à cause des offices du jour et des visites nombreuses qu'il est obligé de recevoir.

En me quittant, Sa Grandeur m'a donné, selon l'usage, trois oeufs rouges pris dans une corbeille qui était placée près de son siège. Le lendemain, accompagné de quatre ou cinq prêtres, l'évêque m'a rendu sa visite. Mais j'ai été étonné de voir que ces prêtres remplissaient l'office plutôt d'une garde du corps que celui d'une garde d'honneur; car il ne leur fut pas permis de venir prendre place à côté de leur évêque. Ils se tenaient assis dans une pièce voisine, attendant la tasse de café réglementaire précédée d'une cuillerée de confiture (...).